

Kina på 1800-tallet. Og økonomihistorikeren Jari Ojala ved Jyväskylä universitet i Finland drøfter det finske næringslivets konsulære representanter i utlandet på 1800-tallet.

I bokens siste del behandles konsulene på 1900-tallet, og vekten er her på velferdstjenesten for sjøfolkene. Universitetslektor Tomas Nilson ved Högsolan i Halmstad har funnet et storartet arkiv etter frelsesarmeoffiseren Laura Petri, som publiserte en rapport om sedenes forfall blant sjømenn i havnekarverene i Antwerpen, fra 1929, hvor de staute nordiske sjømenn "sløsa sin mannakraft på främmande skökor" (s. 227). Man kan vel si at moralens voktere hadde grunn til sin bekymring. En svensk offentlig utredning fra 1934 viser at 90 % av sykdomstilfellene blant de svenske sjømenn mellom 1927 og 1932 i Buenos Aires ble diagnostisert som veneriske sykdommer (s. 241). Og dette kunne nok ha vært diskutert mer omfattende. Nilson har naturligvis med i sine noter henvisninger til moderne maskulinitetsforskning (Mosse's begrep "countertype" er nevnt under hans diskusjon om hvordan sjømennene var motsatser til den idealtypiske mandighetsmodell på hjemmefronten i det 20. århundre), men en mangel ved hans artikkel er likevel at noe egentlig og synlig genusperspektiv mangler i en saksutredning som så åpenbart er "kjønnet". Blant annet burde Connells *Masculinites* vært nevnt for å vise hvor komplisert det er å klassifisere sjømennenes spektakulære landlovshedonisme som noe «naturlig» avvikende fra den borgerlige "normalere" mandigheten, slik Taube gjør i sine hyllester til det deilige sjømannslivet med landlov i Havana.

Boken avsluttes med fire artikler om henholdsvis konsulenes håndtering av forbrytelser på svenske fartøy – av Aryo Makk; Michael Kjörings bidrag om kirken og sjøfolkene; og Torbjörn Dalnäs om velferdstjenesten; og endelig om sjømenn som bosatte seg i Antwerpen og Genoa, forfattet av Lennart Johnsson. Også i denne siste delen av boken savner jeg et systematisk genusperspektiv på et materiale som

i utpreget grad handler om mannssamfunn i samme type splendid isolation fra hjemmelivets normtyranni, som vi finner på polarekspedisjonene, i nordiske bataljoner i Afghanistan og så videre der menn er stengt inne av og med andre menn i unntakssituasjoner uten annet enn den sosiale kontrollen de selv kan klare å utøve. På den annen side, kan man ikke forlange at "alt" skal være med i en pionerbok, men må nøye oss med å minne de som måtte bli inspirert av denne utmerkede artikkelsamlingen til å gripe materialet og supplere det med genusteori.

Artiklene er i det store og det hele velkrevne bidrag til historiefagets utvikling og for all del *ikke* teoriløse. Her er nettverksteori, økonomisk teori og institusjonell teori om transaksjonskostnader. Jeg er sikker på at boken også på det teoretiske nivået vil åpne opp for en større forståelse for studiet av konsulatets lange og mangslungne historie. Og at redaktørene forhåpentligvis vil følge opp sin pionerbok med nye konferanser og nye artikkelsamlinger. Boken lover godt for den nordiske forskningen om hvordan den nordiske regionen, som ofte blir framstilt som den unike fredsregionen, var integrert i den vestlige handelspanasjonismens historie og hvordan konsulatvesenet ikke bare i Norge i unionsstridighetenes tid, var politikk – både innenriks og utenriks – med andre midler.

Roald Berg

Dorothea E. von Mücke, *The Practices of the Enlightenment: Aesthetics, Authorship, and the Public*, Columbia Themes in Philosophy, Social Criticism, and the Arts (New York: Columbia University Press, 2015). 292 pp.

Det tematiska komplex av *estetik, författarskap och offentlighet* som Dorothea von Mücke, professor i tyska vid Columbia University i New

York, aktualiserar i sin bok om upplysningstidens praktiker är bekant. Det kan till och med sägas vara förväntat. Redan på inledningens första rader slår hon fast den tolkningsmatris som läsaren får följa genom bokens tre delar. Hon läser som så många andra före henne upplysningstidens föreställningar om estetik, författarskap och offentlighet utifrån den sedan länge etablerade idén att 1700-talets klassicistiska regelpoetik omkring sekelskiftet ersätts av en vurm för det fritt skapande geniet, som i sin tur resulterar i estetikens frigörelse från yttre ändamål.

Dessa idéer är som sagt väletablerade inom 1700-talsforskningen och har upprepats och omformulerats – men ytterst sällan ifrågasatts – av den oöverskådliga och ständigt ökande mängd forskning som behandlar perioden. De välkända grundprinciper som von Mücke formulerar och som hon finner i begreppen *estetik*, *författarskap* och *offentligheten* syftar på etableringen av tre viktiga diskursiva förändringar under 1700-talet. Tack vare Shaftesburys och Kants tankar om det intresselösa estetiska omdömet och geniet blir estetikens autonom, och ur tidens så kallade "print culture" växer den moderna föreställningen om författarskapet fram, vilket i sin tur ger upphov till en ny form av kritisk offentlighet.

Behållningen av boken – för redan här kan avslöjas att den är mycket läsvärd – ligger således inte i första hand i de övergripande slutsatserna utan är i stället en konsekvens av att bokens välbekanta tematik sätts i nya sammanhang. Goethes beskrivning av katedralen i Strassburg, Kants svar på frågan "Was ist Aufklärung?", Johann Arndts *Vom wahren Christentum* samt Johanna Petersens andliga självbiografi, samläses mot bakgrund av tidens religiösa (framför allt pietistiska) tankegångar som von Mücke menar påverkade framväxten av en autonom estetik, den moderna författarrollen och den nya offentligheten.

Även om studien inte radikalt ändrar bilden av 1700-talets diskursiva processer, till-

för von Mückes perspektivförskjutning något verkligt intressant. Bokens tre teman knyts samman av den tanke som Kant formulerade i sin ovan nämnda essä om upplysningen, nämligen den om behovet av människans befrielse från hennes självförvållade omyndighet. Von Mücke menar att ursprunget till denna tanke kan spåras tillbaka till det sena 1600-talets och det tidiga 1700-talets pietism. Hos upplysningsfilosofins religiösa tvilling får individens andliga erfarenhet och personliga relation till det gudomliga ersätta den lutherska upptagenheten vid skriften och den auktoritetstro som denna innebär.

I bokens inledande del, som behandlar estetikens ursprung och geniets födelse, är det pietismens kontemplativa praktik som står i centrum. Med utgångspunkt i Arndts ovan nämnda och ofta omtryckta pietistiska skrift om den sanna kristendomen, visar von Mücke att det slags upptagenhet vid det vardagliga och det triviala som präglar pietismen får den oväntade följden, att den möjliggör utvecklingen av idén om det intresselösa estetiska omdöme som först skulle formuleras av Shaftesbury och senare bli så centralt hos Kant. Denna kontemplation över det egentligen ointressanta, menar författaren, "served to form habits of cultivating a pure, pleasurable contemplation utterly different from the interested engagement with something agreeable, capable of satisfying the senses" (s. 5). Människans kontemplativa natur, som når sin renaste form hos geniet, hänger i sin tur samman med hennes fundamentala brist på instinkter, något som enligt von Mücke skiljer ut det estetiska från den teleologiska naturen.

När von Mücke i bokens andra del riktar uppmärksamhet mot författarskapet sker detta genom en omläsning av två paradigmatiska självbiografier, Rousseaus *Les Confessions* och Goethes *Dichtung und Wahrheit*. Även här bildar tidens pietistiska skrifter, i synnerhet rörelsens bekännelselitteratur, den bakgrund mot vilken Rousseaus och Goethes texter tolkas.

Hos en religiös författare som Johanna Petersen är det den individuella religiösa upplevelsen som utgör grunden för ett andligt uppvaknande som i sin tur uppmanade till efterbildning. I Rousseaus sekulära självbiografi ersätts den individuella andliga erfarenheten av en likaledes individuell men nu estetisk erfarenhet av naturen. Hans unicitet skapar en särskild relation mellan författaren och hans publik, både en verklig och en virtuell publik: "The authorial status he occupies cannot be taken up by just anybody among the general public of a print audience, or of the clients, discussing current events and the arts in publicly accessible cafés" (s. 137). Hos Goethe handlar det inte så mycket om att göra det individuella offentligt som att framställa "an intervention in an entire cultural domain" (s. 141), vilket sker genom en kritik av pietistisk världsfrånvärdhet och genom direkt interaktion med publiken.

Bokens tredje och avslutande del undersöker framväxten av en kritisk offentlighet. Utifrån Benedict Andersons inflytelserika idé om föreställd gemenskap (*imagined community*) lyfter von Mücke fram tidiga föreställningar om en tysk nationalism. I 1700-talsjuristen och pietisten Carl von Mosers ögon var det en fråga om tolerans, men hos den samtida filosofen Thomas Abbt tog det sig uttryck i en önskan att vilja dö för fosterlandet. Herder å sin sida framhöll betydelsen av den samtida folkspråkliga kulturen vars ständigt cirkulerande tryckta skrifter kräver ett kritiskt medvetande, till skillnad från den auktoritet som präglar Bibelns fixerade språk. Hos Herder, liksom hos Lessing och Kant, är skillnaden mellan den verkliga publiken och den ideala viktig, och hos samtliga är den ideala, föreställda publiken avgörande för uppkomsten av en sant kritisk offentlighet, som först i och med den moderna tekniken för tryckning och spridning av texter och tillhörande läskunnighet kunde frigöra sig från auktoritära och föreskrivna tolkningar av texter, i synnerhet bibliska.

Trots bokens alla förtjänster – den konsekventa och uppslagsrika omkontextualiseringen och omläsningen av såväl välkända som mindre kända verk från upplysningstiden – finns en problematisk benägenhet hos författaren att ständigt retirera till redan väletablerade positioner. Von Mücke verkar på den här punkten vara mer angelägen om att ansluta sig till en vedertagen sanning om estetikens autonomisering under 1700-talet än att ta fasta på de slutsatser som ligger dolda i hennes resonemang. Ty de kopplingar författaren gör mellan estetik, religion, politik, moral och vetenskap pekar snarare på att den gängse historieskrivningen, som utnämner Shaftesbury och Kant till den estetiska autonomins skapare, inte alls är så självklar som den kan verka. Kanske mot hennes egen vilja sätter von Mückes läsningar ljuset på det komplexa diskursiva nätverk som knyter samman epokens tankar och som, tycks det mig, sist och slutligen motsäger idén om epoken som den estetiska autonomins födelse. Och det är väl bland annat alla dessa diskursiva förbindelser som gör 1700-talet till en så ovanligt spännande tid.

Mattias Pirholt

Gísli Pálsson, *Hans Jónatan, maðurinn sem stal sjálfum sér* (Reykjavík: Mál og menning, 2014). 267 pp. [Revised edition published in English by University of Chicago Press in September 2016 as *The Man Who Stole Himself: The Slave Odyssey of Hans Jonathan*.]

In this book, Gísli Pálsson, Professor of Anthropology at the University of Iceland, tells the story of Hans Jónatan, a slave from the Caribbean island of St Croix. The reader is swept along the journey of a small 'mulatto' boy on a sugar plantation, born in 1784, the son of an enslaved black mother and a unknown white father. While still only a child he